

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.10.68](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.68)

УДК 331.2:331.108.2:631.11

*О. С. Кільницька,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва
Житомирського національного агроекологічного університету
ORCID: 0000-0001-9791-120X
Researcher ID: E-2082-2017
М. М. Верлюк,
студент 2 курсу магістратури
Житомирського національного агроекологічного університету
ORCID: 0000-0002-2564-8271*

ОЦІНКА ВЗАЄМВПЛИВУ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ОПЛАТИ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

*O. Kilnitska
PhD (Economics), Associate Professor
Associate Professor of economics and entrepreneurship department
of the Zhytomyr National Agroecological University
M. Verliuk
Student of the 2 course of Master's degree
of the Zhytomyr National Agroecological University*

RELATIONSHIP ASSESSMENT OF PRODUCTIVITY AND SALARY AMONG AGRICULTURAL VENTURES IN UKRAINE

Уточнено особливості трудової діяльності у сільському господарстві, що суттєво впливають на виробничі й соціально-трудові відносини та кінцеві економічні результати господарювання аграрних підприємств. Здійснена оцінка системи показників продуктивності праці в сільському господарстві України. Встановлено, що в сільськогосподарських підприємствах України протягом 2012–2018 років темпи росту продуктивності праці відстають від темпів росту її оплати, тобто не було досягнуто оптимальних пропорцій між фондами нагромадження і споживання. Сучасна структура витрат на виробництво продукції у сільськогосподарських підприємствах України свідчить про кризу організації оплати праці персоналу та формування низької його мотивації до висопродуктивної праці. Розвиток сучасних інноваційних процесів зростання продуктивності у сільському господарстві стримується через низьку оплату праці. Наразі є власні резерви для забезпечення мотивації праці в галузі, оскільки чистий прибуток сільськогосподарських підприємств за останніх сім років збільшився у 2,5 рази і діяльність цих суб'єктів господарювання була рентабельною.

Labor characteristics that sufficiently affect manufacturing, social and labor relations in agriculture, as well as the eventual economic and business results of agricultural ventures

activity are specified. The scorecard evaluation of labor productivity in Ukraine' agriculture is implemented. Found that in agricultural ventures of Ukraine growth rates of labor productivity lag behind growth rates of its payment in a span of 2012-2018, i.e. optimal proportions between the accumulation and consumption funds were not achieved. The current structure of production cost in Ukraine' agricultural ventures indicates a crisis in a staff remuneration arrangement and its low motivation towards highly productive labor. The development of modern innovative processes of productivity growth in agriculture is held back due to the low pay. As of now, own reserves for providing labor motivation exist, as the net profit of agricultural ventures increased 2.5 times over the last 7 years and their business was cost effective.

Ключові слова: продуктивність праці, оплата праці, ефективність використання персоналу, сільськогосподарське підприємство.

Key words: productivity, wage, staff efficiency, agricultural, holding.

Постановка проблеми. Для успішного виконання стратегії соціально-економічного розвитку України необхідно збільшити продуктивність, підвищити ефективність суспільного виробництва та використання трудового потенціалу. Особливо важливого значення це набуває у галузі сільського господарства, де приріст продукції значно залежить від підвищення продуктивності праці. Сільське господарство відіграє винятково важливу роль як каталізатор розбудови суспільного виробництва, збільшення валового національного продукту та розвитку ринкової економіки України. За таких умов виникає об'єктивна необхідність: формування та розробки у сільськогосподарських підприємствах вираженої кадрової політики, удосконалення організації і нормування праці, розробки оптимальної моделі мотивації персоналу до високопродуктивної праці, вирішення в комплексі не тільки економічних, технологічних, енергетичних, фінансових, а й соціальних та екологічних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання результативності й ефективності людської діяльності завжди стояли в центрі уваги економічної теорії та господарської практики. Вирішенню проблем використання персоналу присвячено праці як вітчизняних вчених: Андрійчук В. Г. [1], Богиня Д. П. [8], Бугуцький О.А. [2], Герасименка О. О. [7], Грішнєвої О. А. [4], Дороніна М. С. [5], Дуди С. Т. [6], Колота А. М. [7], Кіцак Х. Р. [6], Куликов Г. Т. [8], Купалової Г. І., Лібанової Е. М., Наумик Е. Г. [5], Соловьева О. В. [5], так і зарубіжних дослідників: Волкової О. І., Кларка Д. Б., Осипової Л. В., Синка Д. С., Сулье Р. Д., Хан Д. та інших. Актуальним і невідкладним стало вирішення проблеми посилення в економіці ролі персоналу, необхідності удосконалення мотивації трудової діяльності до високопродуктивної праці, підвищення доходності й ефективності сільськогосподарських підприємств. Важливість зазначених питань, необхідність збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та продуктивності праці в умовах скорочення чисельності трудового потенціалу й обумовило вибір теми напрямку дослідження.

Формулювання цілей. Мета роботи полягає в тому, щоб уточнити методичні підходи та оцінити взаємовплив продуктивності та оплати праці в сільськогосподарських підприємствах на сучасному етапі. Об'єктом є процес використання та мотивації персоналу в сільськогосподарських підприємствах України. Предметом даного дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних проблем оцінки взаємовпливу та взаємозв'язку продуктивності та оплати праці.

Виклад основного матеріалу. За результатами досліджень [1, 2, 9] встановлено ряд особливостей трудової діяльності у сільському господарстві, що суттєво впливають на виробничі й соціально-трудові відносини та кінцеві економічні результати господарювання аграрних підприємств (рис. 1). Основними з них є:

– сезонний характер робіт, що передбачає нерівномірний розподіл використання робочої сили з піковими максимальними потребами трудових ресурсів весною під час посівної кампанії та восени у період збирання врожаю, водночас взимку роботодавці сільськогосподарських підприємств утримують «зайву» робочу силу;

Рис. 1. Особливості трудової діяльності у сільському господарстві

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [1, 2, 9]

- виконання персоналом більшості виробничих процесів на відкритому повітрі в умовах низьких та високих температур, вітру, дощу;
- просторове розміщення та переміщення персоналу і виробничих ресурсів: техніки, обладнання, інструментів, сировини, тари тощо;
- залежність результатів праці від природно-кліматичних умов;
- неспівпадіння періоду вирощування сільськогосподарських рослин і тварин з календарними нормами тривалості робочого часу;
- поєднання працівниками декількох трудових функцій (поліпрофесіоналізм);
- робота з живими організмами, що ускладнює використання засобів механізації й автоматизації праці та нанотехнологій;
- високий рівень виробничого та ринкового ризику.

Вищезазначені особливості праці у сільському господарстві ускладнюють процеси її організації, нормування та оплати, що негативно впливає на кінцеві економічні результати й ефективність діяльності підприємства.

Ефективність суспільної праці визначається великою кількістю різноманітних і взаємодоповнювальних показників, що відображають результати праці та використовуються в господарському механізмі ринкової економіки. Найбільш поширеним показником ефективності трудової діяльності є продуктивність праці. Це показник результативності, що характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт чи послуг створених виробничою системою за певний період часу, до кількості ресурсів (праця, капітал, енергія тощо), витрачених для створення, виробництва цієї продукції за цей же період. Методика визначення продуктивності праці у сільському господарстві відрізняється від загальноприйнятих методів її розрахунку в промисловості (індустріальному секторі) та сфері послуг. Це обумовлено повторністю використання кінцевих результатів праці у наступному циклі виробництва. Зокрема, зерно, що вироблене в підприємстві не може бути повністю реалізоване, оскільки його частина використовується на насіння, корми, промислову переробку. Тобто весь створений продукт, що є результатом праці не може бути повністю реалізований. Саме тому методичні підходи щодо оцінки продуктивності праці відрізняються у розрізі галузей та сфер економічної діяльності. У сільському господарстві використовують весь обсяг виробленої валової продукції, а в промисловості та сфері послуг – чистий дохід (виручку) від реалізації продукції, робіт, товарів, послуг.

Продуктивність та оплата праці – це взаємозв'язані категорії, оптимальне співвідношення яких дає змогу успішно здійснювати розширену господарську діяльність, виробляти заплановану кількість продукції з найменшими затратами праці, енергетичних ресурсів та засобів праці і одночасно підвищувати матеріальне стимулювання персоналу. Підвищення продуктивності праці створює умови для розширення

фонду її оплати, а більш висока оплата стимулює підвищення продуктивності праці. Залежно від мети аналізу оплата праці може бути фактором, а її продуктивність результатом функції і навпаки. Отже, це не тільки взаємозв'язані, але й взаємообумовлені категорії.

За даними Державної служби статистики України встановлено, що протягом 7 останніх господарських років вироблена продукція в сільському, лісовому та рибному господарствах України (у фактичних цінах реалізації) зросла в 3,2 рази (318,7 %) і у 2018 р. склала 360,8 млрд. грн. (табл. 1).

Таблиця 1.
Динаміка продуктивності праці у сільському господарстві України

Показник	2012р	2013р	2014р	2015р	2016р	2017р	2018р	2018р. до 2012р.,%
Валова додана вартість (ВДВ) у сільському, лісовому та рибному господарствах (у факт. цінах), млрд. грн.	113,2	132,4	161,2	239,8	279,7	303,9	360,8	318,7
Частка ВДВ сільського, лісового та рибного господарств до загального підсумку, %	9,0	9,9	11,7	14,2	13,8	12,1	11,9	> 2,9 відн. пунктів
Усього зайнято у сільському, лісовому та рибному господарствах, тис. осіб	3496,0	3577,5	3091,4	2870,6	2866,5	2860,7	2937,6	84,0
Відношення ВДВ до зайнятих у сільському, лісовому та рибному господарствах, тис. грн./працівника	32,4	37,0	52,1	83,5	97,6	106,2	122,8	357,0

Примітка: за 2014-2018 рр. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [11, 12]табл. Продукція сільського господарства за категоріями господарств, С. 46.

Водночас чисельність зайнятих в цьому секторі економіки навпаки зменшилась з 3,5 млн осіб у 2012 р. до 2,9 млн осіб у 2018 році. В результаті продуктивність праці у сільському господарстві України зросла у 3,6 рази як за рахунок зростання продукції, так і зменшення працівників у цій галузі.

Для усунення негативного впливу інфляційних процесів на рівень продуктивності праці доцільно використовувати не фактичні ціни реалізації, а співставні (порівняні) ціни. Нині в Україні для оцінки сільськогосподарської продукції застосовують постійні ціни 2010 року. Наразі використання умовно-вартісного методу оцінки продуктивності праці свідчить, що протягом 2012-2018 років продуктивність праці у сільському господарстві України (у постійних цінах 2010 року) збільшилась майже в 2 рази, в тому числі у тваринництві трохи більшими темпами, ніж у рослинництві (табл. 2).

Таблиця 2.
Динаміка продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах України
(на 1 зайнятого, у постійних цінах 2010 р.), тис. грн.

Галузь	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016р.	2017р.	2018р.	2018 р. до 2012р.,%
С.-г. виробництво, всього	159,7	201,2	227,8	223,3	275,3	271,4	313,6	196,4
у тому числі: – рослинництво	155,5	202,2	228,9	218,8	270,8	260,7	305,3	196,3
– тваринництво	171,8	198,2	224,1	238,0	292,5	315,5	348,9	203,0

Примітка: за 2014-2018 рр. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [10]

Існуюча методика підтримання оптимального співвідношення між рівнем продуктивності і оплати праці на підприємстві передбачає випередження темпів росту продуктивності праці відносно її оплати. Наш аналіз свідчить, що в сільськогосподарських підприємствах України протягом 2012–2018 років було досягнуті оптимальні пропорції між фондами нагромадження і споживання на підприємстві (табл. 3). В цей період здійснюється вивільнення персоналу сільськогосподарських підприємств, насамперед неконкурентоздатних, малокваліфікованих, низькооплачуваних працівників, тому можна припустити, що разом із зменшенням персоналу сільськогосподарських підприємств і збільшенням продуктивності їх праці, зростають показники енерго- та фондоозброєності.

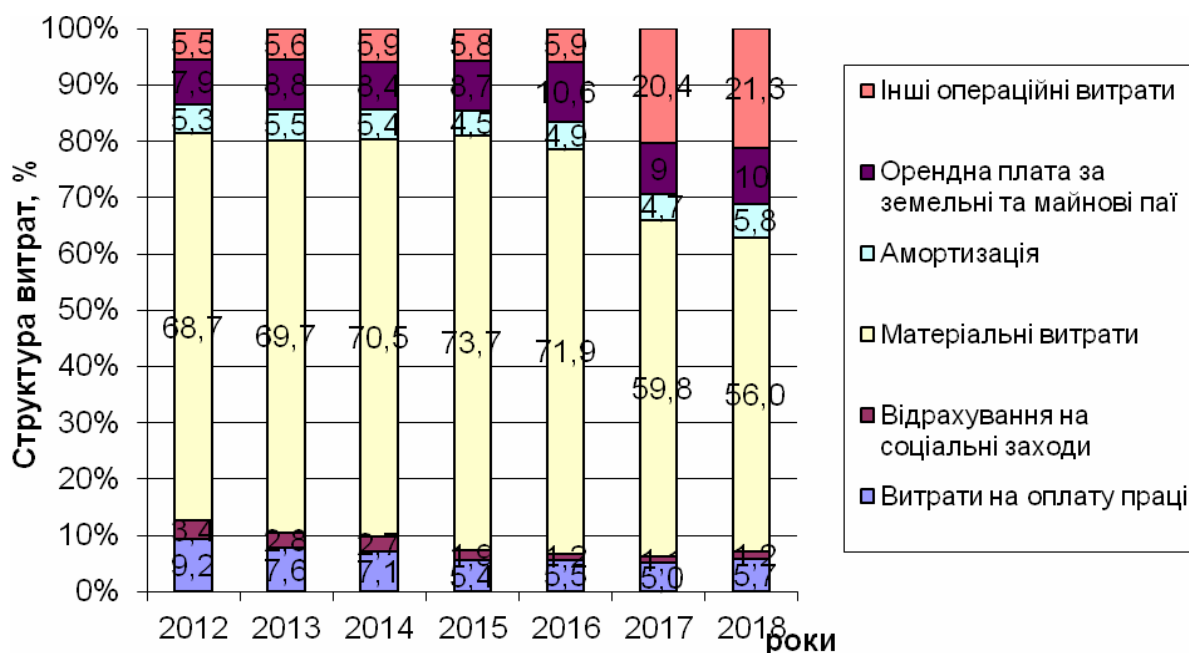
Таблиця 3.
Співвідношення між темпами росту (падіння) рівня продуктивності праці і її оплати в сільськогосподарських підприємствах України

Показник	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2018 р. до 2012р.,%
Вироблено ВП (в постійних цінах 2010 р.) на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	4897	5559	5847	5589	5967	5865	6374	130,2
Середньорічний темп росту продуктивності праці, %	95,8	113,5	105,2	95,6	106,8	98,3	108,7	> на 12,9 відносних пунктів
Оплата праці 1 середньорічного працюючого, тис. грн.	25,0	28,1	30,7	39,7	50,3	72,7	90,7	363,0
Середньорічний темп росту оплати праці, %	112,6	112,4	109,2	129,3	126,7	144,5	124,7	>на 12,1 відносних пунктів
Співвідношення темпів росту продуктивності праці до її оплати	0,8	1,0	1,3	1,0	0,8	0,7	0,9	>на 0,1 порядков. пунктів

Примітка: за 2014-2018 рр. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [11, 12]табл. Продукція сільського господарства за категоріями господарств, С. 46 ; табл. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності, С. 22.

Треба мати на увазі, що навіть при дотриманні випереджаючих темпів підвищення продуктивності праці відносно її оплати, прибуток, а отже і фонд нагромадження можуть зменшуватись за рахунок збільшення матеріальних витрат на виробництво. Останні займають пріоритетну позицію у складі собівартості продукції. Проаналізувавши сучасну структуру витрат на виробництво продукції в сільськогосподарських підприємствах України, можна стверджувати про кризу організації оплати праці їх персоналу та формування низької мотивації до висопродуктивної праці. Протягом останніх 7 років частка оплати праці разом з відрахуваннями на соціальні витрати у структурі собівартості продукції займала менше 13 %. Крім того вона набула постійної тенденції до зменшення з 12,6 % у 2012 р. до 6,9 % у 2018 р. (рис. 2). Для порівняння в структурі витрат собівартості промислової продукції України вона займає 20-25 %, в сфері послуг 25-30 %, водночас в країнах з розвинутою ринковою економікою частка заробітної плати становить 35-45%.

Рис. 2. Динаміка структури витрат на продукцію сільськогосподарських підприємств України у 2012-2018 рр.
Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України [3]

Формуючи ієрархію глобальних явищ і процесів, під впливом яких в останні десятиліття відбулося зростання нерівності доходів, вчені-економісти Колот А. М. та Герасименко О. О. констатують, що «найбільший внесок у сукупну нерівність доходів – це дія наявного формату розподільних відносин, за якого частка доходів від власності і в абсолютному, і у відносному виразі зростала і далі зростає більш високими темпами, аніж показники за працею. Отже, чим раз більша частка «суспільного пирога» дістається власникам не людського, а інших видів капіталу (фізичного, фінансового тощо)» [7, с. 30]. За груповою системою стимулювання праці рекомендовано розподіляти прибуток таким чином, щоб винагородити ті елементи трудового процесу, які забезпечили його одержання. Якщо прибуток отриманий завдяки технології, тоді треба реінвестувати капітал у технологічні новини. Коли ж вигоду забезпечили працівники підприємства, то вони повинні приймати участь в її розподілі у відповідності зі своїм внеском. Як трактує Д. Синк: «Ми не просто ділимо прибуток. Він повинен бути заробленим». Важливо, щоб одержаний розмір прибутку обумовлювався продуктивністю. Вищезгаданий принцип розподілу доходів сформульований Д. Кларком: кожному чиннику виробництва – визначена частка у продукції і кожному відповідна винагорода – це природний закон розподілу [2, с. 89].

В сучасних умовах господарювання вчені-економісти пропонують виходити не з відсоткових відношень продуктивності та оплати праці на підприємстві, а визначити яка частина заново створеної вартості повинна йти на оплату праці, а отже на фонд споживання, а яка на розширене відтворення з позицій самофінансування. Для цього доцільно проаналізувати доходи та рентабельність господарської діяльності підприємств. На фоні зменшення персоналу сільськогосподарських підприємств України на 22,5 %, продуктивність їх праці збільшилась на 30,2% (табл. 4).

Таблиця 4.
Динаміка чисельності персоналу, продуктивності праці та кінцевих економічних результатів діяльності сільськогосподарських підприємств України

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018 р. до 2012р.,%
Середньорічна чисельність працівників у с.-г. підприємствах, тис. осіб	697,8	652,1	596,0	569,4	583,4	558,1	540,5	77,5
Вироблено ВП (в постійних цінах 2010 р.) на 1 працівника, тис. грн.	4897	5559	5847	5589	5967	5865	6374	130,2
Середньорічний темп росту продуктивності праці, %	95,8	113,5	105,2	95,6	106,8	98,3	108,7	>на 12,9 відн. пункти
Фінансові результати до оподаткування, млрд. грн.	101,9	29,3	21,5	101,9	90,1	68,6	67,2	65,9
Чистий прибуток, млрд. грн.	26,7	14,9	21,4	101,9	89,8	68,3	66,9	250,2
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	16,3	8,3	9,3	30,4	25,6	16,5	13,5	<на -2,8

Примітка: за 2014-2018 рр. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України [11, 12] Табл. 6.3 Основні показники діяльності підприємств. С.170

Це свідчить про нові якісні зміни сільського господарства, інтенсивний вектор його розвитку, трансформацію систем виробництва, адміністрування та управління персоналом. Нові завдання постають перед працівниками аграрної сфери, що передбачають цифрові виробничі технології, які повинні взаємодіяти з біологічним світом. Інженери, архітектори, економісти, менеджери комбінують системи комп'ютерного проектування, виробниче середовище, матеріалознавство та синтетичну біологію для розвитку у відкриттях симбіозу між живими організмами у сільському господарстві, особливостями ергономіки, умовами праці і відпочинку. Проте розвиток цих сучасних інноваційних процесів зростання продуктивності стримується через низьку оплату праці у сільському господарстві. Наразі у сільськогосподарських підприємств є власні резерви для забезпечення мотивації праці, оскільки їх чистий прибуток за останніх сім років збільшився у 2,5 рази і у 2018 році склав майже 70 млрд. грн.

Механізація і автоматизація, що виміщає ручну працю, так і безпосередньо заміна працівника на машину може призвести до збільшення диференціації (варіації) між доходами на капітал та доходами найманих працівників. З іншої сторони можливо таке заміщення працівників в майбутньому дасть приріст високооплатних професій та робочих місць.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, взаємовплив оплати і продуктивності праці є обопільним. Ефективна праця досягається насамперед резервами людського фактору і водночас сама забезпечує прогресивне його відтворення. Вирішальною умовою активізації людського фактору є мотивація праці. Продуктивність праці визначає її оплату, в свою чергу рівень оплати вказує на рівень ефективності менеджменту персоналу як фактор оцінки здійснення матеріального стимулювання працівників.

Рівень продуктивності праці визначає потенціал перетворень на підприємстві. Підвищення продуктивності праці в сільському господарстві є головною проблемою, вирішення якої сприятиме розширеному відтворенню в галузі, посиленню мотивації трудової діяльності через збільшення реальних доходів персоналу, підвищення доходності діяльності підприємницьких структур та матеріального добробуту сільських жителів.

Список використаних джерел.

1. Андрійчук В. Г. *Економіка підприємств агропромислового комплексу*. К.: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Бугуцький О. А., Кучеренко Н. Т. *Продуктивність праці та фонд споживання в колективних аграрних підприємствах*. К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1994. 131 с.
3. Витрати підприємств на виробництво продукції сільського господарства URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/vytr_na%20ver_sg_prod/arch_vytr_na%20ver_sg_prod_u.htm
4. Грішнова О. А. *Економіка праці та соціально-трудова відносина* : підручник. К. : Знання, 2006. 559 с.
5. Доронина М. С., Наумик Е. Г. , Соловьев О. В. *Управление продуктивностью*. Харьков: Изд. ХНЭУ, 2006. 240 с.
6. Дуда С. Т., Кіцак Х. Р. Продуктивність та результативність праці персоналу підприємства: їх сутність та взаємозв'язок. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010, Вип. 20.14. С. 188-193.
7. Колот А. М., Герасименко О. О. Новітні глобальні тенденції у сфері зайнятості і доходів та їх вплив на соціальну нерівність // *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2018. № 1(15)/2018. С. 8-35.
8. Куликов Г. Т. *Продуктивность труда наемных работников: монография* / Г. Т. Куликов; отв. ред. Д. П. Богиня. 2-е изд., перераб. К.: Ин-т демограф. и соц. исследований НАН Украины, 2006. 344 с.
9. Мацибора В. І., Збарський В. К., Мацибора Т. В., *Економіка підприємства*. К.: Каравела, 2008. 312 с.
10. Продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах: URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/pp_sgp_u.html
11. Сільське господарство України за 2015 рік : статистичний збірник / За ред. О. М. Прокопенко. К.: Держкомстат України, 2016. 418 с.
12. Сільське господарство України за 2018 рік : статистичний збірник / За ред. О. М. Прокопенко. К.: Держкомстат України, 2019. 402 с.

References.

1. Andriychuk, V. H. (2013), *Ekonomika pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu* [Economy of enterprises of agro-industrial complex], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Buhuts'kyj, O. A. and Kucherenko, N. T. (1994), *Produktivnist' pratsi ta fond spozhyvannia v kolektyvnykh ahrarykh pidpriemstvakh* [Labor productivity and consumption fund in collective agricultural enterprises], Instytut ahrarynoi ekonomiky UAAN, Kyiv, Ukraine.
3. State Statistics Service of Ukraine (2018), "Costs of enterprises for production of agricultural products", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/vytr_na%20ver_sg_prod/arch_vytr_na%20ver_sg_prod_u.htm (Accessed 15 Sept 2019).
4. Hrishnova, O. A. (2006), *Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny* [Labor economics and social and labor relations], Znannia, Kyiv, Ukraine.
5. Doronyna, M. S. Naumyk, E. H. and Solov'ev, O. V. (2006), *Upravlenye produktyvnost'iu* [Productivity management], KhNEU, Khar'kiv, Ukraine.
6. Duda, S. T. and Kitsak, Kh. R. (2010), "Productivity and productivity of work of the personnel of the enterprise: their essence and interrelation", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 20.14, pp. 188-193.
7. Kolot, A. M. and Herasymenko, O. O. (2018), "Recent global trends in employment and income and their impact on social inequality", *Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, vol. 1(15)/2018, pp. 8-35.
8. Kulykov, H. T. (2006), *Produktivnost' truda naemnykh robotnykov* [Productivity of employees], Yn-t demohraf. y sots. yssledovanyj NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
9. Matsybora, V. I. Zbars'kyj, V. K. and Matsybora, T. V. (2008), *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economics], Karavela, Kyiv, Ukraine.
10. State Statistics Service of Ukraine (2006), "Labor productivity in agricultural enterprises", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/pp_sgp_u.html (Accessed 15 Sept 2019).
11. Prokopenko, O. M. (2016), *Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy za 2015 rik: statystychnyj zbirnyk* [Agriculture of Ukraine for 2015: statistical compilation], Derzhkomstat Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
12. Prokopenko, O. M. (2019), *Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy za 2018 rik: statystychnyj zbirnyk* [Agriculture of Ukraine for 2018: statistical compilation], Derzhkomstat Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2019 р.